

Касимов Махаматжон Сулайманович,
«Макроиқтисодий таҳлил ва
прогнозлаштириш» кафедраси
доценти, и.ф.н.,
e-mail: makhamatjonkasimov@gmail.com

ЎЗБЕКИСТОНДА ДОРИВОР ЎСИМЛИКЛАР КЛАСТЕРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАРИ

ECONOMIC ISSUES OF FORMATION OF A CLUSTER OF MEDICINAL PLANTS IN UZBEKISTAN

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ КЛАСТЕРА ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. Ўзбекистонда доривор ўсимликлар етиштириши, уни чуқур қайта ишлаш асосида табиий дори воситалари, субстанциялар ва биофаол моддалар ишлаб чиқаришни кўпайтириши долзарб стратегик ва хавфсизлик муаммоларидан биридир. Пандемия ҳолати бунга яққол исботлаб берди. Мақолада тизимли таҳлил, статистик ва қийёсий таҳлил, анализ ва синтез усуллари, лойиҳа бошқаруви методологияларидан фойдаланилган. Доривор ўсимликларни етиштириши ва чуқур қайта ишлаш Ўзбекистон иқтисодиётига диверсификациялаш, валюта тежамкорлиги ва экспорт салоҳиятини оширишга сезиларли таъсир этади. Мақолада тармоқни ривожлатириш учун пилот топинамбур кластери тажрибалари умумлаштириб, тегишли тавсиялар берилган.

Таянч иборалар: доривор ўсимлик, топинамбур, кластер, қўшилган қиймат занжири, пилот кластер, фармацевтика, инвестиция.

Abstract. The cultivation of medicinal plants, their deep processing and the production of natural medicines, substances and healthy supplements (biologically active additives) in Uzbekistan is an urgent strategic and security problem. The pandemic clearly confirms this. This article used methods of statistical and comparative analysis, system analysis, project management methodology, analysis and synthesis. The cultivation and deep processing of medicinal plants in Uzbekistan contributes to the diversification of the economy, saving hard currency and increasing exports. The article summarizes the experience of the pilot medicinal plant cluster and formulates appropriate recommendations.

Keywords: medicinal plant, Jerusalem artichoke, cluster, value chain, pilot cluster, pharmaceutical, investment.

Аннотация. Выращивания лекарственных растений, глубокая их переработка и производства природных лекарственных средств, субстанций и биологически активных добавок в Узбекистане является актуальной стратегической проблемой и проблемой безопасности. Пандемия явно подтверждает сказанное. В данной статье были использованы методы статистического и сравнительного анализа, системного анализа, методологии управления проектами, анализа и синтеза. Выращивания и глубокая

переработка лекарственных растений в Узбекистане способствуют диверсификации экономики, сбережения валюты и увеличения экспорта страны. В статье обобщен опыт работы пилотного кластера лекарственного растения топинамбура и сформулированы соответствующие рекомендации.

Ключевые слова: лекарственное растение, топинамбур, кластер, цепочка добавленной стоимости, пилотный кластер, фармацевтика, инвестиции.

Ўзбекистонда кейинги йилларда доривор ўсимликларни етиштириш, қайта ишлаш плантацияларини кенгайтириш, қўшилган қиймат занжири яратиш борасида қатор ишлар амалга оширилмоқда. Бу борадаги ишларни амалга оширишда Ўзбекистоннинг жуда катта салоҳияти мавжудлиги ва давлат даражасида эътибор берилётганини эътироф этиш лозим.

«Маҳаллий флорага мансуб 4,3 мингдан ортиқ ўсимликларнинг 750 тури доривор ҳисобланиб, улардан 12 тури илмий тиббиётда фойдаланиш учун рўйхатга олинган, шундан 70 тури фармацевтика саноатида фаол қўлланиб келинмоқда. 2019 йилда 48 млн. АҚШ доллари қийматидаги қайта ишланган доривор ўсимликлардан олинган маҳсулотлар экспорт қилинган. **Шу билан бирга таҳлиллар доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш, уларнинг плантацияларини ташкил этиш, қайта ишлаш орқали қўшимча қиймат занжири яратиш зарурлигини кўрсатмоқда**» [1].

Қарорда «Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Инновацион ривожланиш вазирлиги, Ўрмон хўжалиги давлат қўмитаси, Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳузуридаги Фармацевтика тармоғини ривожлантириш агентлигининг **2020 йил 1 майдан бошлаб доривор ўсимликларни етиштириш, сақлаш, бирламчи ёки чуқур қайта ишлаш кластерини (доривор ўсимликлар кластерини) ташкил этиш**, шунингдек ҳудудларни доривор ўсимликлар етиштириш бўйича ихтисослаштириш тўғрисидаги таклифлари маъқуллансин» [1], – деб кўрсатиб ўтилган.

Доривор ўсимлик кластерини **бизнес модулини** шакллантиришда **кластерлар** олдига қуйидаги аниқ вазифалар белгилаб берилган:

1. Доривор ўсимлик етиштирувчилар билан етиштирилган маҳсулотни харид қилиш бўйича шартномалар тузиш, уларни уруғлик, минерал ўғитлар, техника, ёқилғи ва бошқа воситалар билан таъминлаш;

2. Ихтисослашган ҳудудларда доривор ўсимликларни етиштириш, уруғлик ва қўчатлар тайёрлаш, босқичма-босқич замонавий доривор ўсимликлар плантацияларини ташкил этиш;

3. Доривор ўсимликларни етиштириш ва уларни қайта ишлаш бўйича халқаро ташкилотлар билан ўзаро фаол ҳамкорлик қилиш ва соҳага босқичма-босқич инновацион ечимлар (ноу-хау) жорий этиш;

4. Доривор ўсимликлар етиштириш ва уларни қайта ишлашга хорижий компанияларнинг инвестициялари ва ечимлар(ноу-хау) жорий қилиш;

5. Доривор ўсимликлар етиштириш ва уларни қайта ишлашга хорижий компанияларнинг инвестициялари ҳамда илғор технологияларини жалб қилиш;

6. Доривор ўсимликлар ва улардан олинадиган маҳсулотларга бўлган ички бозор талабини қондириш ҳамда уларни экспорт қилиш;

7. Тажриба ва маълумотларнинг алмашинувини ташкил этиш орқали ушбу йўналишдаги хорижий илмий тадқиқот марказлари билан ҳамкорликни йўлга қўйиш, халқаро тадқиқот дастурлари, анжуманлар ва симпозиумларда иштирок этиш» [1].

Қарорда доривор ўсимликлар кластерини шакллантириш ва ривожлантириш учун бир қанча имтиёзлар берилиши ҳам назарда тутилган. Жумладан кредит ресурсларини ажратиш, хориждан келтириладиган жиҳозларни божхона тўловларидан озод қилиш белгилаб берилган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 27 ноябрда фармацевтика саноатининг ҳолатига танқидий баҳо бериб, унинг фаолияти оддий ишлаб чиқариш (тайёр дори воситаларини қадоқлаш ёки бирламчи дори субстанциялар) эканини таъкидлаб ўтди [15]. Фармацевтика бу – стратегик тармоқ бўлиши билан бирга хавфсизлик ҳамдир деб таъкидлади. 2020 йилнинг 10 ойи мобайнида доривор ўсимликларни плантацияларда етиштириш ва қайта ишлаш натижасида уларни экспорти 40 миллион долларга етди. Республика ҳудудларида 12 та кластер шакллантирилди ва уларга 42 миллион АҚШ доллари миқдорида инвестиция доривор ўсимликларни қайта ишлаш учун киритилмоқда.

2020 йилнинг 10 ойи давомида доривор ўсимликлар учун 16 минг гектар майдон ажратилди ва 22 минг тонна доривор ўсимликлар хом ашёси ишлаб чиқилди. 2021 йилдан уларни етиштириш камида икки марта оширилиши режалаштирилмоқда. Экспортга мўлжалланган алтей, наматак/шиповник, *топинамбур*, шафран етиштиришни кўпайтириш бўйича аниқ топшириқлар белгилаб берилди. [15]

«Ёввойи ҳолда ўсувчи доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш, маданий ҳолда етиштириш, қайта ишлаш ва мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори асосида **Ўзбекистонда биринчи бор доривор ўсимликлар кластерини шакллантириш** асосида соҳанинг катта салоҳиятини ишга тушириш назарда тутилмоқда.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти томонидан Халқ табобати соҳасида 2014–2023 йилларга мўлжалланган стратегия амалга оширилмоқда. Ўзбекистон ҳукумати Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти билан узвий ҳамкорлик ўрнатилган. Бунини ҳозирги даврда давом этаётган пандемия шароитида Ўзбекистонда аҳоли соғлигини сақлаш энг устивор вазифа сифатида қаралаётгани ва бу борадаги ташкил этилган яқин ҳамкорликни мисол сифатида кўриш мумкин.

Ўзбекистонда доривор ўсимликларни етиштириш ва қайта ишлаш занжирини шакллантиришда Хитой, Корея, Япония, Ҳиндистон, Россия, Франция каби мамлакатларнинг илғор тажрибасидан фойдаланиш, таҳлил қилиш ва татқиқотлар асосида халқ табобати воситалари, усуллари, хавфсизлиги ва **институционал механизмларини ишлаб чиқиш олимлар ва тадбиркорлар олдида вазифа сифатида белгилаб берилган** [1].

Жумладан «Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси томонидан халқ табобати усуллари кўллаган ҳолда касалликни даволаш учун тавсия этиладиган ҳамда маҳаллий табиий ва ўсимликлардан олинадиган халқ табобати дори воситалари рўйхати шакллантирилиши» кўрсатиб ўтилган. Ана шу рўйхатга киритилган доривор ўсимликларни етиштириш ва чуқур қайта ишлаш борасида қатор иқтисодий муаммоларни ҳал этиш зарур бўлмоқда. Чунки **доривор ўсимликларни етиштириш (қўшилган қиймат) занжирини самарали шакллантириш орқали қўшилаётган натижаларга эришиш мумкин**.

Ўзбекистонда доривор ўсимликлар кластерини яратиш кўплаб фанлар билимлари, ютуқлари ва ҳамкорлиги асосида шаклланади. Жумладан, доривор ўсимликлар уруғчилиги, уни маданий ҳолда етиштириш агротехнологияси, биологик муҳофазаси, хосилни йиғиштириш ва сақлаш технологияси, бирламчи ва чуқур қайта ишлаш технологиялари, қўшилган қийматни яратиш ва унинг иқтисодиёти, бизнес модули ва са-

марадорлиги, халқаро маркетинг каби илмий-инновацион фаолият узвий ҳамкорликда яратилиши лозим. Ҳамкорлик эса кластер форматида, халқаро лойиҳа бошқарув институти (PMI, PMBOK) йўриқномаси асосида ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ, чунки йўриқнома бутун жаҳон лойиҳа бошқарувчилари томонидан эътироф этилган ва унинг стандартларидан фойдаланиш кутилган натижаларга олиб боровчи механизм бўлади.

Республикада 2020 йилда ташкил этилган 12 та кластерларнинг фаолиятида маркетингни жонлаштириш, жаҳон бозори талабларидан келиб чиқиб ривожлантирилиши лозим. Кластерлар фаолиятининг рақобатдошлиги энг аввало чуқур маркетинг тадқиқоти хулоса ва тавсияларига асосланиши лозим.

Масалан, Хитойда 700 000 минг тонна доривор ўсимликлар етиштирилади. Унинг 17% (ёки 822 млн АҚШ доллари) экспорт қилади. Қолган 83% доривор ўсимликлар чуқур қайта ишланиб, 50 млрд долларга тенг дори ва доривор маҳсулотлар (субстанциялар) ишлаб чиқарилади. Хитойда ишлаб чиқарилган доривор ўсимликлар 4 835 000 АҚШ долларига тенг бўлиб, унга бозорини ўрганиш ва қайта ишлаш асосида дори воситаларини бозорга таклиф этиш билан эришилмоқда. Доривор ўсимликларни қайта ишлаш асосида ундан 10–11 марта кўп қўшилган қиймат яратилмоқда ёки бир доллар ўн долларга айланттирилмоқда. Ўз навбатида доривор ўсимликларнинг кимёвий дори воситаларидан устивор томонлари ҳам амалда исботлаб берилмоқда. Бу ҳам маркетингдир.

Доривор ўсимликлардан касалларни даволашда муқобил вариант сифатида маркетинг қилинмоқда. Шундай экан, доривор ўсимликларни етиштиришда уни танлаш, экин майдонларини аниқлаш, ундан тайёр дори воситалари ишлаб чиқиш, ҳамкорларга субстанцияларни етказиб бериш энг аввало маркетинг тадқиқотлари, маркетинг стратегиясини ишлаб чиқиш ва маркетинг планини ишлаб чиқиш билан узвий боғланиши лозим. Шу асосда кластернинг иштирокчилари, манфаатдор томонларнинг роли ва уларнинг масъулияти келиб чиқади.

Маркетинг тадқиқоти асосида инвестиция лойиҳалари ва технологияларни танлаши ёки яратилиши талаб этилади. Албатта бу иш хусусий сектор зиммасига юкланиши мумкин. Лекин бу фаолиятни халқаро техник ёрдам кўрсатиш лойиҳалари асосида ташкил этиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Чунки халқаро бозорга ҳар бир доривор ўсимликни қўшилган қиймат занжирини шакллантириш билан кириш мумкин, бу мураккаб ва кўп харажатлар талаб этадиган масала.

Соҳадаги Ўзбекистон учун янгилик бўлган технологиялар ва яқуний маҳсулотлар (дори воситалари)ни коммерциялаш ва ишлаб чиқаришга трансфер қилиш пишиқ, пухта маркетинг тадқиқотларига асосланмаганлиги учун катта ресурслар харажат қилинса-да, уни қопланиши катта муаммо бўлиб қолмоқда. Илмий тадқиқотларни бундай форматда узоқ давом этиши мумкин эмас. Халқаро ижобий тажрибани Хитой мисолида ҳам кўрсак бўлади. Хитойда 83% доривор ўсимликлар чуқур қайта ишланиб, 50 млрд долларга тенг дори ва доривор маҳсулотлар (субстанциялар) ишлаб чиқарилмоқда. Хитой табиий иннулин ишлаб чиқариш бўйича дунёдаги етакчи мамлакатлардан бири бўлиб хисобланади. Жаҳон диетологлари, эндокринологлари, кардиологлари табиий иннулинни ишлаб чиқаришни кўпайтириш бўйича тавсиялар бермоқдалар. Олиб борилган маркетинг тадқиқотлари эса бу таклифни тасдиқламоқда. Бунинг учун қандай илмий ва инновацион ишлар қилиниши, инвестиция лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозимлигини тушуниш қийин эмас. Алоҳида олинган кластернинг ўзи бундай муаммони ҳал қила олмайди, имконияти йўқ ёки етарли эмас.

Масалан, Ўзбекистонда биринчи бор доривор ўсимлик-топинамбур кластери эксприменти 2012–2014 йилларда амалга оширилди [4]. Бунинг учун мега лойиҳа ишлаб чиқилди, унга турли фан соҳаларининг олимлари ва ишланмалари интеграция қилинди [7]. Лойиҳа доирасида янги технологиялар, маҳсулотлар, стандартлар, патентлар [11, 12, 13, 14] яратилди [7]. Ишланмаларни яратишда янгиликни тушунган ва қўллаб-қувватлаганлар институтлар (манфаатдор томонлар) ва уни тушунишни истамаганлар (маъмурий тўсиқ бўлган ташкилот ва идоралар) бўлди. Хамкорликда илмий-амалий фаолият олиб боришда аввало коммуникатив (ишланмаларни яратиш, мақолаларни нашр қилиш, лойиҳа муаммоларини муҳокама қилиш ва қарорлар қабул қилиш, муаллифлик ва б.) муаммолар келиб чиқди [7]. Бу эса лойиҳа мақсадини амалга оширишда рискларни юзага келтирди. Жумладан топинамбур талқони (порошоги)нинг таркибидаги инулин миқдорини аниқлашда 3 та лабораторияда 3 хил бир-биридан кескин фарқ қиладиган кўрсаткичлар аниқланди. Унинг асосий муаммоси лаборатория ускуналарининг турлича эканлиги ва инулин миқдорини аниқлашда турлича методология қўлланигани бўлди. Худди шу топинамбур талқонини Германиянинг нуфузли лабораториясида таҳлил қилинганда унинг аниқ ва энг асосийси маҳаллий лаборатория хулосаларидан 2–3 баробар юқори эканлиги аниқланди. Бу эса инвестиция лойиҳасини иқтисодий самарасиз лойиҳа статусидан иқтисодий самарали статусга айлантирди.

Топинамбур кластери 2013 йили ташкил этилди ва у топинамбур уруғчилигидан фармацевтика субстанцияси, биофаол модда (порошок) ва 2 хил таблетка кўринишидаги биофаол моддалар ишлаб чиқаришни амалга оширмоқда.

Ҳозирги даврда инновация вазирлиги ташкил этилди, молиявий ва институционал инфраструктура яратилиб имкониятлар кенгайтирилди. Бироқ кластерларни мукамал бизнес модели, менежменти, техника ва технологияси муаммоли бўлиб қолмоқда. Масалан, топинамбур кластери учун қишлоқ хўжалиги машиналари ва қайта ишлаш жиҳозлари ишланмаган. Бу айниқса топинамбурга ихтисосланган Германиянинг Баден Вертенберг худудига амалга оширилган хизмат сафарида, қиёсий таҳлилда аниқ намоён бўлди. Германия тажрибасидан фойдаланиш асосида топинамбур индустриясини ва кластерларни ривожлантириш учун республика инновация вазирлиги, ташқи савдо ва инвестиция вазирлиги, қишлоқ хўжалиги вазирлиги, фармацевтика агентлиги, савдо-саноат палатаси ҳамда вилоят ҳокимликларининг инвестиция лойиҳаларида манфатдор томонлар сифатида фаол иштирок этишлари мақсадга мувофиқ бўлар эди.

ХУЛОСА ҲАМДА ТАКЛИФЛАР

1. Хамкорлик кластер форматида, халқаро лойиҳа бошқарув институти (PMI, PMBOK) йўриқномаси асосида ишлаб чиқилиши мақсадга мувофиқ, чунки йўриқнома бутун жаҳон лойиҳа бошқарувчилари томонидан эътироф этилган ва унинг стандартларидан фойдаланиш кутилган натижаларга олиб боровчи механизм бўлади.

2. Республикада 2020 йилда ташкил этилган 12 та кластерларнинг фаолиятида маркетингни жонлаштириш, жаҳон бозори талабларидан келиб чиқиб ривожлантирилиши лозим. Кластерлар фаолиятининг рақобатдошлиги энг аввало чуқур маркетинг тадқиқоти хулоса ва тавсияларига асосланиши лозим.

3. Халқаро маркетинг тадқиқоти асосида инвестиция лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва технологияларни танлаш лозим. Бу фаолиятни халқаро техник ёрдам кўрсатиш лойиҳалари асосида ташкил этиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

4. Топинамбур талқони (порошоги)нинг таркибидаги инулин миқдорини аниқлашда 3 та лабораторияда 3 хил бир-биридан кескин фарқ қиладиган кўрсаткичлар аниқланди.

Унинг асосий муаммоси лаборатория ускуналарининг турлича эканлиги ва инулин микдорини аниқлашда турлича методология қўлланилиши бўлди. Худди шу топинамбур толқонини Германиянинг нуфузли лабораториясида таҳлил қилинганда унинг аниқ ва энг асосийси маҳаллий лаборатория ҳулосаларидан 2–3 баробар юқори эканлиги аниқланди. Бу эса инвестиция лойиҳасини иқтисодий самарасиз лойиҳа статусидан иқтисодий самарали статусга айлантирди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. «Ёввойи ҳолда ўсувчи доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш, маданий ҳолда етиштириш, қайта ишлаш ва мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида» ПҚ-4670. 2020 йил 10 апрель.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. «Ўзбекистон Республикасида халқ таъбатини ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида». [www.Уза.уз](http://www.uza.uz). 10.04.2020 й.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарори «Топинамбур ўсимлигини етиштиришни кенгайтириш ва уни қайта ишлаш дастури» 2014 йил 5 ноябрь.
4. Б.Ходиев, М.Қасимов. Ўзбекистонда топинамбур индустриясини кластер тизими асосида ривожлантириш. – Т.: «Иқтисодиёт» 2019. 112-б.
5. Ўзбекистонда яратилган топинамбур индустриясининг салоҳияти: корпоратив инновацион ҳамкорлик натижалари ва истиқболлари. Республика илмий амалий анжумани мақолалар тўплами. – Т.: «De Haus Print», 2013. 188-б.
6. Ходиев Б.Ю., Туробжонов С.М., Рахмонбердиев Г.Р., Касимов М.С., Муродов М.М. «Способ получения целлюлозы». Патент № IAP 05270/ 02.08.2016.
7. Касимов М.С. Инновационное развитие высшего образования и его влияние на процесс модернизации национальной экономики страны (на примере индустрии топинамбура в Республике Узбекистан). Ўзбекистонда яратилган топинамбур индустриясининг салоҳияти: корпоратив инновацион ҳамкорлик натижалари ва истиқболлари. Республика илмий амалий анжумани мақолалар тўплами. – Т.: «De Haus Print», 2013. 16–21-б.
8. Ходиев Б.Ю. Касимов М.С. Потенциал производства конкурентоспособной продукции на основе безотходной технологии из топинамбура в Республики Узбекистан. Ўзбекистонда яратилган топинамбур индустриясининг салоҳияти: корпоратив инновацион ҳамкорлик натижалари ва истиқболлари. Республика илмий амалий анжумани мақолалар тўплами. – Т.: «De Haus Print», 2013. С. 6–16.
9. Касимов М.С., Хисамиддинов Р. Ер ноки – соғлом овқатланиш омили. – Т.: ТДИУ нашриёти. 2014.
10. Интеграллашган лойиҳаларда иқтисодчиларнинг роли (Топинамбур мегалойиҳаси мисолида). Макроиқтисодий муаммолар 2013. Республика илмий-амалий анжумани. Маъруза тезислар тўплами. 2013 йил 25 октябрь. –Т.: ТДИУ. 2013. 143–144-б.

Ихтиро учун патентлар:

11. Ходиев Б.Ю., Туробжонов С.М., Рахмонбердиев Г.Р., Касимов М.С., Муродов М.М. «Способ получения целлюлозы». Патент № IAP 05270/ 02.08.2016.
12. Ходиев Б.Ю. Рахимов Д.А., Салихов С.А., Рахманбердиева Р.К., Ахмедова З.А., Азизов У.М., Касимов М.С., Абдуазимов Б.Б., Ходжаева У.А. «Способ получения инулина и фруктоолигосахарида. Патент № IAP 05031/ 19.03 2015.
13. Ходиев Б.Ю., Салихов С.А., Махмудов Н.М., Рахимов Д.А., Холмунинов Ш.Р., Азизов У.М., Мавлянова Р.Ф., Касимов М.С. Патент № IAP 05091/5.09.20.
14. Касимов М.С, Ходиев Б.Ю., Туробжонов С.М., Рахмонбердиев Г.Р., Муродов М.М., Садыков Ю.Я. Состав для изготовления бумаги № IAP 05301/03.10.2016.
15. [www/кун.уз](http://www.kun.uz), 28.11.2020
16. www/mail.ru. 28.11.2020

Касимова Наима Джахангировна,
стар. преп., УМИД,
e-mail: naima1975@mail.ru, n.kasimova@uwed.uz,

Шарифходжаев Шавкат Акилович,
д.э.н., УМИД

СТАРТАПЫ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

STARTUPS AS A FACTOR OF INNOVATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT STARTAPLAR INNOVATSION IQTISODIY RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA

Аннотация. Переход на инновационный путь развития экономики обуславливает развитие инновационного предпринимательства, в частности стартапов. В статье рассмотрены сущность стартапов, подходы и методы по возвращению бизнесов со стадии зарождения до его масштабирования, изучен опыт внедрения стартап-инициатив в Республике Узбекистан.

Ключевые слова: стартапы, инновационное предпринимательство, венчурные фонды, краудфандинг, бизнес-модель, конкурентное преимущество.

Abstract. The transition to an innovative way of economic development determines the development of innovative entrepreneurship, in particular startups. The article examines the essence of startups, approaches and methods for growing businesses from the stage of inception to scaling, the experience of introducing start-up initiatives in the Republic of Uzbekistan is studied.

Keywords: startups, innovative entrepreneurship, venture capital funds, crowdfunding, business model, competitive advantage.

Annotatsiya. Iqtisodiy rivojlanishning innovatsion yo‘liga o‘tish innovatsion tadbirkorlikni, xususan, startaplarni rivojlantirishni belgilaydi. Maqolada boshlang‘ich biznesning mohiyati, biznesni tashkil etish bosqichidan tortib to masshtabgacha o‘shish uslublari va usullari ko‘rib chiqiladi, O‘zbekiston Respublikasida startup-tashabbuslarni joriy etish tajribasi o‘rganiladi.

Tayanch iboralar: startaplar, innovatsion tadbirkorlik, venchur fondlar, kraudfanding, biznes model, raqobat ustunligi.

Современные реалии развития мировой экономики характеризуются тем, что конкурентное преимущество страны тесно коррелирует с ее инновационностью: знание, получившее отражение в инновационной продукции или процессах, является на сегодняшний день основным капиталом в обществе, способствующим экономическому росту, повышению уровня жизни страны. Построение инновационной экосистемы немыслимо без развития инновационного предпринимательства в лице стартапов [11] – инновацион-